

שניים אוחזין

פסיקת בית המשפט העליון בכל הנוגע לצדדים קרובים לשר כירסמה בהבחנה בין העילה החוזית לעילה השטרית. התפתחות זו הולמת את תפיסתם המודרנית של דיני השטרות

רוי בר־קהן

הפחתת פיצוי מוסכם. פסק דין מנחה בסוגיה הני דונה ברשימה זו הוא ד"נ 258/98 **צמח נ' שלשבסקי** (1998, להלן: **הלכת צמח**). באותו עניין נדון סכסוך בין בעל נכס לבין שוכרים אשר הפרו את הסכם השכירות. בעל הבית עשה שימוש בשר חוב ריק שניתן לביטחון, מילא שטר זה בסכום הפיצוי המור סכם שנקבע בהסכם השכירות בסך של 10,000 דולר, והגישו לביצוע. השוכרים התנגדו לביצוע השטר וטענו כי יש להפחית את סכום הפיצוי המוסכם מכוח הוראות סעיף 15(א) לחוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשל"א-1970. בית משפט השלום דחה את הטענה. בית המשפט המחוזי קיבל את ערעור השוכרים והפחית את הפיצוי המוסכם ב-60%. בית המשפט העליון דחה את הערעור וגם בקשה לדיון נוסף נדחתה, תוך קביעה עקרונית של הנשיא ברק כי "בין צדדים קרובים דינו של שטר כדין חוזה. כל טענת הגנה העומדת לצדדים קרובים כנגד חבות על פי שטר עומדת להם גם כנגד חבות על פי חוזה... אמת, השטר מעניק עילה עצמאית לאוחז, אך קיים קשר פנימי בין השטר לבין עסקת היסוד". כן הדגיש הנשיא ברק כי מסקנתו זו נכונה רק בכל הנוגע לצדדים קרובים, ואינה מתייחסת לצד רחוק שהוא "אוחז כשורה".

התחשבות כספית. הרחבה נוספת של **הלכת צמח** על ידי בית המשפט העליון ניתן למצוא בסכסוך נוסף שעניינו הסכם שכירות. המדובר ברע"א 611/02 **כהן נ' מ. פלא יוזום עסקים בע"מ** (2002). באותו עניין דובר בעסקת השכרת סופרמרקט ביישוב מודיעין, ובשר חוב שהוגש לביצוע על ידי המשכיר שטען להפרת התחייבויות השוכר. בהסתמך על **הלכת**

דיני השטרות ה"קלאסיים" מתייחסים לשר ככזה היוצר עילת תביעה עצמאית, הניצבת בצידה של עסקת היסוד. כך, לדוגמה, התפיסה המסורתית גרסה כי אם א' התקשר בעסקת רכש מוצר מב' ומסר לב' שיק בתמורה, הרי במצב שא' לא קיים את עסקת היסוד, עומדות לב' שתי עילות תביעה נפרדות: העילה החוזית מכוח ההתקשרות בעסקת היסוד, מכוחה הוא יכול להגיש תביעה לבית המשפט, והעילה השטרית מכוח השיק שנמסר לו, מכוחה הוא יכול לפנות ישירות ללשכת ההוצאה לפועל (סעיף 81א לחוק ההוצאה לפועל, תשכ"ז-1967). בהתאם לתפיסה מסורתית זו, בהיעדר טענות הגנה שטריות (הנמנות עם רשימה מצומצמת), על מושך השיק לשלם את תמורתו, ולאחר מכן, אם הוא סבור כי נפלו פגמים בעסקת היסוד, להגיש תובענה נפרדת נגד האוחז.

כפי שנראה להלן, בעקבות מספר הלכות מנחות שניתנו בעשור האחרון, חל "כרסום" משמעותי בהבחנה זו, וככל שמדובר בצדדים קרובים לשר, היא ננטשה בפועל כמעט לחלוטין. פסיקה עדכנית של בית המשפט העליון הביאה, עקב בצד אגודל, למצב שבו צדדים קרובים לשר יכולים להעלות בפרט על את מגוון טענות ההגנה העומדות להם בהתאם להוראות הדין הכללי מכוח עסקת היסוד, ואינה בפועל את המסגרת המצמצמת של טענות ההגנה השטריות הקבועות בפקודת השטרות. להלן נסקור פסיקה מנחה זו, בהתאם להתפתחותה ולתחומים המסורתיים שאליהם "פלשה", ונראה כיצד היא תרמת להתמודדות עם העומס הכבד המוטל על בתי המשפט.

עו"ד ד"ר רוי בר־קהן, שותף במשרד בלושטיין, בר־קהן, צינגלאוב ושות'; מחבר הספרים "ערבות" ו"דיני הגנת הערב"